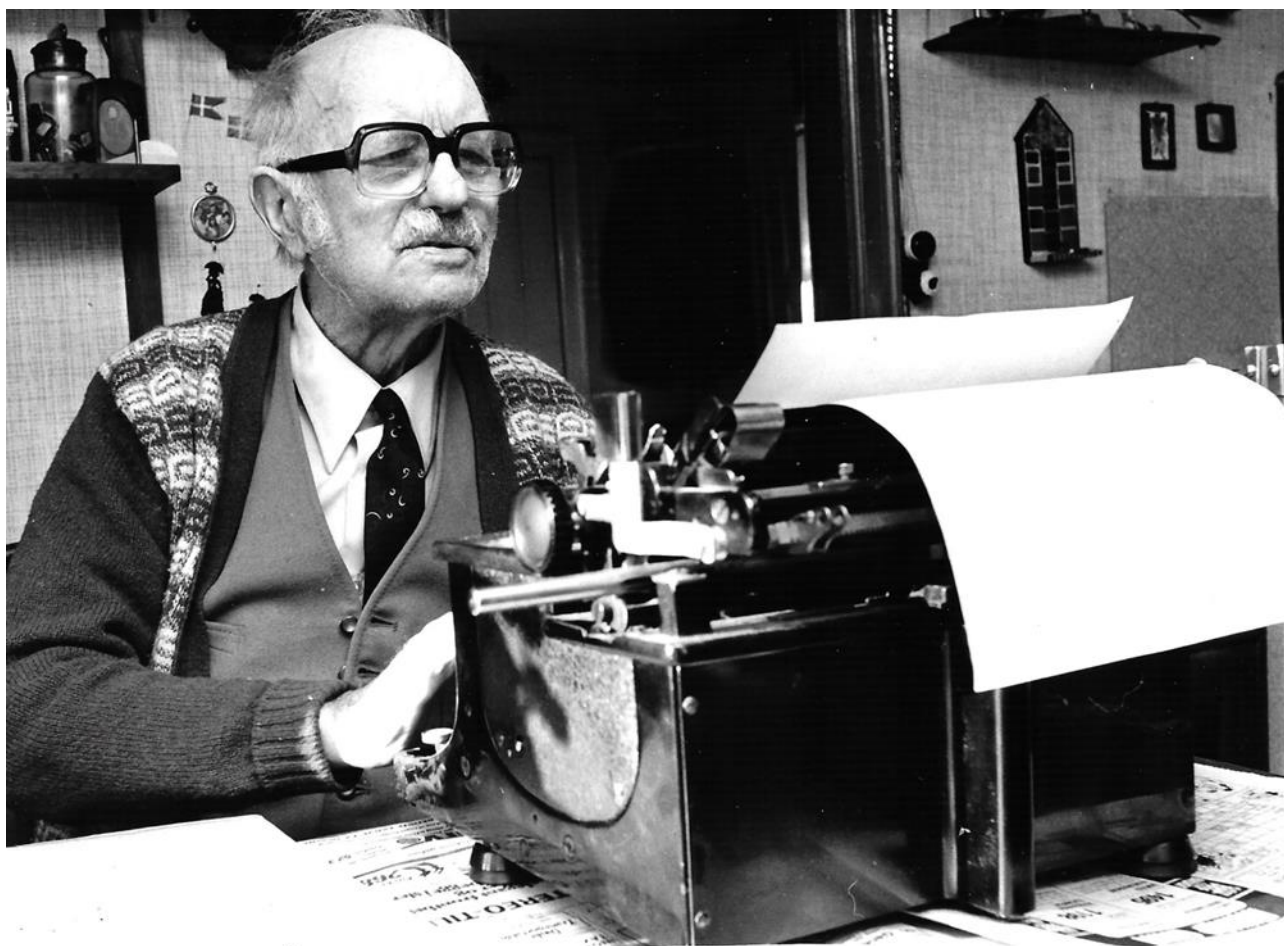

ÅRSSKRIFT 2018

Marius Dahl

HAVNDAL EGNSARKIV

Indholdsfortegnelse

	Side
Marius Dahl's erindringer	3
Theil's annonce	12
Høker-Trine og Skrædder-Søren	13
Karl Poulsensvej	22
Huset i Sandgraven / Posthus i Udbyneder	24
Arkivets kontaktoplysninger m.m.	32

Forsidens foto: Michael Christiansen, Amtsavisen Randers

Marius Dahl

barndoms- og ungdomserindringer

Marius Jensen Dahl, født 8. december 1887 i Hestehaven, Udbyneder sogn, viet i Visborg kirke 23. september 1911 til pigen Ane Kirstine Jensen, født 10. januar 1889 på Råby Mark.

Min fader, Jens Hansen Dahl, født 27. december 1846 i Udbyneder, Gjerlev Herred og viet den 3. november 1876 til pigen **Caroline Bendtsen**, Klattrup mark, født den 3. april 1856 i Karlby, Hornslet sogn, overtog ejendommen i Hestehaven i 1877 med bedstefader og bedstemoder på aftægt. I ægteskabet avledes 11 børn.

Min bedstefader, Hans Christensen Dahl, der er født i Udbyneder, Gjerlev Herred den 4. maj 1821 og gift den 22. september 1848 med pigen Christiane Jensdatter, lærte som ung hjulmager- og tømrerfaget, arbejdede mest på herregården Overgaard, men havde samtidig værksted i Udbyneder, hvor to af sønnerne, Jens og Kristian, efter konfirmationen lærte faget, og hjalp til med arbejdet på såvel Overgaard som hjemme.

I sommeren 1858 ville skæbnen, at værkstedet brændte ned til grunden, efter at han en søndag formiddag havde arbejdet her. Hos såvel smeden som hjulmanden var der altid gæster, hvilket også havde været tilfældet her, og ved for meget rygen tobak og helt sikkert også for meget drikken brændevin, har gæsterne ikke været påpasselige med, hvor de kastede de afrevne tændstikker. Efter at alle var gået hjem til middag, blussede ilden op, og hus, værktøj samt alle materialer brændte. En katastrofe af enorm størrelse, da der ingen brandforsikring fandtes. Den Almindelig Brandforsikring for Landbygninger var oprettet 1772, men løssøreforsikring fandtes ikke.

Så kom Pastor Bie (præst i Udbyneder-Kastbjerg fra 1808 til 1859) ind i billedet. Han sagde: 'Hans skal skam have et nyt hus og værktøj' og skrev derefter en indsamlingsliste eller tiggerbrev. Hvorledes det er benævnt, ved jeg ikke, da det blot blev omtalt som en seddel, og det gav ham lov til at

indsamle penge i Gjerlev herred. Om bedstefar har været alene om vandringer i herredet, eller om der er nogle, der har hjulpet ham, erindrer jeg ikke at have hørt noget om, men han fik så mange penge ud af det, at han i 1859 kunne købe et jordlod på 6 tdr. land i Hestehaven, Udbyneder sogn, matr.nr. 3 e, fra en gård i Udbyover og her bygge et hus. Beboelseshuset blev opført af brændte sten. Udhuset, et gammelt bindingsværkshus, blev købt i Kastbjerg. Det bestod af 10 fag hus og blev ved naboer og venners hjælp flyttet til Hestehaven. Stuehuset bestod af 6 fag hus sammenbygget i vinkel - efter den tids talemåde kaldet et 'krogsted'.

Bagning

Når vi i mit hjem skulle bage, sendte vi to eller tre skæpper rug til mølle og fik dette malet til mel. Vi drenge måtte somme tider køre melet til mølle på hjulbøren (trillebøren), når det hvide øg (hesten) var optaget af andet arbejde. Når melet kom hjem, blev det af mor sigtet i en stor hårsigte, hvorefter der blev taget noget fra, der skulle anvendes til at bage kager af (hvidt brød).

Brøddejen blev om aftenen lagt i bagetruget, æltet op med vand og tilsat en surdej, et stykke dej, som var gemt fra forrige bagning. Herved opnåedes, at brødet altid havde den samme smag og syrlighed. Næste dags morgen blev det atter æltet og stod derefter endnu en lille tid inden brug, helst inde i stuen, hvor æltetruget blev anbragt på to stole nær kakkelovnen. Derefter blev brødet slået op, og med en stor kniv blev der skåret et passende stykke af den nu faste dej, som blev rullet og trillet på bordet, indtil det havde en pæn rugbrødsfacon. Derefter kom turen til kagedejen (hvidt brød), der fik samme behandling. Nået så langt begyndte min fader at fyre ovnen op. Dette varede en times tid, og brændslet var mest ris fra trætoppe.

Til jul bagte vi pebernødder, lavet af rugmelsdej med lidt sukker og kanel i. Her måtte vi drenge deltage i bagningen. Dette at stå ved bordet og trimle dejen i lange strimler, skære dem over i små nødder - helst på skrå - og derefter rullet i mel for at de ikke skulle hænge sammen, var en stor begivenhed for os. Pebernødderne blev tørret i ovnen, når det øvrige brød

var bagt. Når brødene var bagt, blev de lagt ind på sengene. Om vinteren var det dejligt at komme i sådan en varm seng.

Slagtning

Hvert år til jul blev der i mit hjem slagtet en stor gris. Når den var skoldet og skrabet, blev den hængt op på stigen, hvor den skulle hænge, indtil den blev kold. Når den var kold, blev den lagt ind på køkkenbordet, hvor den blev parteret og lagt i saltkarret. Skinker, forbov og nogle større stykker flæsk blev, når de var tilpas saltede, lagt i bageovnen for at blive røget. Hertil blev der fyret med savsmuld fra værkstedet. Ja, der kom også kødpølser til røgning. Om efteråret slagtede vi gerne et får og et lam, der fik samme behandling.

Så sent som efter at vi var blevet gift i 1911, fik vi hvert år et røget fårelår hjemmefra, og hvert år til jul kom en af min kones yngre brødre med et hjemmebagt rugbrød, en dunk øl, samt en and, der var slagtet og klar til at lægge i ovnen.

Ølbrygning

Ølbrygning hørte også med til juleforberedelserne. Først blev der lagt malt og humle i karret, der derpå blev fyldt op med kogende vand. Vi havde hjemme en kobbergrubekedel til at koge vandet i. Den næste dag blev det hældt over i et andet kar, der blev anbragt under det første. Nu blev der tilsat gær, hvorefter det atter stod et døgn og var så klar til at hælde på tønne og færdig til at drikke. Malten lavedes på den måde, at vi tog en spand og fyldte med byg og vand. Når det havde stået et døgn, blev vandet hældt fra, hvorefter resten blev sat til tørre i varme, for at byggen kunne spire.

I Stenkilden i Udbyneder var der et hus, der var fælles for byens beboere. Det kaldtes Køllen. Dette hus var indrettet med en bageovn i midten, hvori der i ølbrygningens tid blev fyret. Byggen blev drysset ud oven på ovnen og lå nu der i en god varme, indtil det begyndte at spire, og nu var det først, at det var malt og færdig til brug. Jeg har prøvet at smage på malt. Det havde

under den proces fået en sødlig smag. Jeg erindrer ikke, at der blev anvendt sukker til ølbrygningen. Derimod kan jeg huske, at der, når øllet blev surt, blev tilsat lidt hjortetaksalt samt saccarin. I øvrigt blev det brugt meget at drikke mælk og vand. Når det er koldt, er det en god læskende drik at drikke halvt skummetmælk og halvt vand. Tyendet ville ofte hellere have det at drikke end noget surt øl.

Spisevaner

Spisevanerne i forrige århundrede var også meget forskellige fra nutidens. F.eks. var det da noget efter århundredskiftet, at det blev almindeligt, at hver mand fik sin egen tallerken. Ellers spiste man al søbemad af et stort fad, der stod midt på bordet, hvortil vi så langede. Fik vi grød, var der et smørhul midt i fadet, samt en skål med mælk på hver side af fadet. Spisereglen var så den, at vi hver anden gang måtte dyppe i smørhullet, og hver anden gang tage en skefuld mælk.

Juleaften spiste vi først risengrød, og derefter kogt flæsk og pølser samt stuvet hvidkål. Nytårsaften fik vi æbleskiver og sødsuppe med en masse svesker og rosiner i. Til at dyppe æbleskiverne i fik vi enten sukker eller sirup. Før jul spiste vi blodpølser i to-tre dage. Den første dag var pølserne kogte, og da spiste vi dem med fedtegrever til. De næste dage blev pølserne brunet i panden, og da fik vi sukker til.

*

Fra år 1900 skrev smeden i Udbyneder kun regninger ud en gang om året, nemlig lige efter nytår. Han sendte da bud til alle sine kunder, og bad dem møde i forsamlingshuset på en fastsat dato til smedegilde. Her blev kunderne så beværtede med spise og drikke, hvorefter regningen blev præsenteret, og i de fleste tilfælde vel nok også betalt.

Hingstegilde blev holdt af ejeren af en hingst. Til dette blev alle ejere af en hoppe, der havde været ved hingsten i årets løb, inviteret. Her kunne der blive tale om 2 takster. Den ene var for hopper, der var drægtige, den anden

for hopper, der var golve. Jeg har engang deltaget i et hingstegilde, og erindrer herfra, at manden (hingsteejeren) sad ved sit skrivebord med en protokol foran sig. Efterhånden som folk kom og betalte, blev de streget i protokollen, og pengene strøget ned i en skuffe, der stod åben hele dagen. Til et hingstegilde blev der serveret suppe og steg, hvorefter der blev spillet kort. Inden man tog derfra, blev der serveret kaffe. På denne måde fik manden sine penge ind på én gang, og kunderne var glade for serveringen.

Min første plads var hos 'Skrædder-Såren' i Hestehaven, og lønnen var 10 kr., lærred til 2 skjorter samt et par træsko. Han holdt ikke får, ellers skulle jeg også have haft 1 pund uld.

Jeg er født i 1887 som nummer 8 i en børneflokk, og erindrer mange ting og oplevelser fra halvfemserne. Jeg husker f.eks. tydeligt den store brand i Udbyneder Grundlovssdag 1892. Vi børn havde fået strenge ordrer om, at vi ikke måtte gå derind, hvorfor vi for bedre at kunne se, kravlede op på vor nabo Markus' havedige. Siden har jeg ofte tænkt på, at det kun var ½ alen høj.

Jeg gik 7 år i skole, et år i hver af klasserne 1.-4. og derpå 3 år i 5. klasse. Om vinteren var der skole hver dag, også lørdag, men om sommeren kun en halv dag til klokken 12. Til gengæld skulle vi møde allerede klokken 7.

Af særegne personer husker jeg, at der hvert år kom en kræmmer fra Dalbyneder, Kræn Tullesen, med sin kramkiste på nakken, for at handle. Det var en fest for os børn at se, når han begyndte at samle op på bordet: Tråd, bændler, elastik, nåle af alle slags og glansbilleder i hele ark. Alle tiders glæde var det, når vi fik et sådant billede. Som tak for god handel fik vi tilsagn om, at når blommerne var modne, måtte vi hente en kurv fuld hos ham, hvilket også blev gjort – desformedelst 5 øre!

En anden person, jeg husker fra mine drengeår, var en grædekone, der var kommet ude fra. Hun solgte perlekranse og ligtøj i sin lille forretning, og hun kunne græde på kommando. Hun var selvskreven til alle egnens begravelser og hendes 'indsats' virkede naturlig nok, men omsider for-

svandt også hendes forretning. Der var nok brug for perlekranse og ligtøj også efter hendes tid, men så klarede man sig på anden måde.

Vi havde en meget fin og nobel skolelærer ved navn Jørgensen. Altid i blanke sko og i hvidt kravetøj. En morgen tidlig skulle jeg et ærinde til købmanden før skoletid, og så da læreren i blåt lærredstøj og fladbundede træsko fulde af komøg. Jeg blev herover så forbavset, at jeg stod stille og ville næsten ikke tro mine egne øjne. Læreren havde selv landbrug, og havde selvfølgelig været ved at gøre staldtjeneste inden skoletid.

Jens Frederiksen sad i skolen ved siden af Krat-Jens. En dag, de havde for om 'De fire store profeter', fik Krat-Jens ham indprentet, at han skulle svare, at disse var: Skavenius, Sedenius, mi' får (min far) og ræven. Lærer Sedenius blev lidt opbragt, da han godt vidste, at Jens ikke selv kunne finde på at svare sådan, og på forespørgsel om, hvem der havde lært ham at svare sådan, fik han svaret: 'Det hår fanden knag' me ham tordenkalven, der sidder her ved siden af'. Det var Krat-Jens, og det var ham, der kom til at bøde for spøgen.

Med min konfirmation den 7. april 1902 trådte jeg ind i de voksnes rækker. Skrædder-Marinus syede festtøjet for 25 kr. Jeg tjente derefter på forskellige gårde.

Jeg var engang i Hadsund efter, at jeg var kommet på Ledalsgården som hyrdedreng (hvilket han som de fleste af sine søskende var hos sin bedstemor dér fra 10 års alderen i 4 år). - Det var i april måned, og der var marked i Hadsund. Husbond kom og sagde, at jeg skulle have fri i dag, for nu fik jeg nok ikke mere frihed i sommer. Friheden bestod i at gå bag efter nogle kvier og genne på dem, men vi kom da til Hadsund og med færgen over. Jeg havde fået 25 øre til at gøre indkøb for og brugte dem alle, hvorfor jeg, da jeg om aftenen skulle hjem, stod nede ved færgen og manglede 5 øre til at komme over for. Vente vente. Ved den fjerde færges afgang sneg jeg mig ombord, uden at nogle af færgekarlene så mig - og kom gratis over!

Som foran nævnt blev Marius gift med Ane Kirstine i september 1911. Samme år fik han ansættelse som landpost ved Postvæsenet. Samtidig med at Hadsundbanen begyndte driften i 1883 blev den kørende post til Udbyhøj omlagt således, at den kom til at udgå fra Havndal station, og efter 4 år som landpost kom Marius til at køre denne rute. I seks år kørte han hestevognen, hvilket var meget slemt om vinteren, og gigten begyndte at plage ham. Han fik bil i 1925, og omkring 1935 fik han sin bil indregistreret som lillebil (taxa). Han kørte lillebil, indtil han blev 70 år.

Selv i en høj alder fortsatte Marius med at køre bil, nemlig i sin Morris Minor, som tjente ham vel i mange år. Til avisen fortalte han en gang: 'Jeg kører aldrig over 70 - og alle biler overhaler mig!'

Vesterbro 7 i 1928

I 1940 købte Marius Dahl huset Vesterbro 7. Her boede han indtil kort før sin død i 1982. Hustruen Ane Kirstine døde i 1964, 76 år gammel.

I ægteskabet opvoksede 7 børn. En søn, Niels Ejner Dahl, drev i mange år smedeforretning fra ejendommen Vesterbro 14.

Øverst fra venstre: Helene Margrethe (Dudde), Karen Edith, Harald V. Thomsen, Emmy Sofie, Niels Ejner, Ida, Jens, Karoline (Søster), Johannes, Inger, Edith, Poul.
I midten fra venstre: Ane Kirstine med ukendt pige på skødet, Marius Dahl med Bjarne på skødet, Jørn, Flemming.
Forrest fra venstre: Birthe, Bibi, Lars Ole, Bent.

Billedet er fra ca. 1949.

Marius Dahl var meget historisk interesseret og havde været det siden sine drengeår, da han voksede op i Hestehaven ved Havndal, men det var først, da han nåede pensionistalderen, at han for alvor satte sig systematisk ind i egnshistorien. Han havde lyttet til folks beretninger om livet i de gode gamle dage, læst snesevis af bøger og været rundt på Dommerkontoret i Mariager og på Landsarkivet i Viborg. Han vidste alt om de skiftende ejere på

Overgaard siden 1546, har skrevet om Udbyneder sogn i banens tid og om landsbyerne Klattrup, Udbyneder og Udbyover. Han kunne fortælle, hvordan bønderne høstede i gammel tid eller hvordan fæstegårdene skiftede ejere, når herremændene spillede kort om aftenen.

Det var derfor naturligt, at Marius Dahl i 1970 var initiativtager til oprettelse af et lokalarkiv, da han gennem en lang årrække på egen hånd havde gransket såvel slægts- som lokalhistorie og allerede lå inde med et omfattende materiale, som uden videre kunne indlemmes i arkivet. Sammen med en kreds af andre historisk interesserede fra egnen begyndte man med at oprette en studiekreds under aftenskoleloven. Der skulle dog gå en del år endnu, før et lokalarkiv blev stiftet, nemlig i 1992.

Marius Dahl var Nationalmuseets lokalhistoriker på Havndal-egnen. Gennem årene skrev han en lang række artikler til museet, hvor emner med relation til Udbyneder sogn blev behandlet.

I sine ældre år var Marius Dahl en meget aktiv pensionist. Han gik til sløjdundervisning og gerne til pensionisternes hyggemøder, hvor han spillede kort og fortalte historier. Altid i strålende humør og altid frisk for en bemærkning. Hver eneste sommer deltog han i Børnefesten. Mange vil endnu huske ham med sin flotte sommerhat, som han glad svingede til hilsen.

Som 90-årig debuterede han i 1977 som forfatter, landets hidtil ældste! Han havde på sin trofaste gamle skrivemaskine skrevet bogen **HAVNDAL, Banetiden i Udbyneder sogn**, og i kraft af økonomisk støtte fra daværende Mariager kommune og byens pengeinstitutter lykkedes det at udsende bogen på selve fødselsdagen. Bogen var et resultat af egne optegnelser, personlige oplevelser gennem sit lange liv samt årelange studier på Landsarkivet i Viborg. Bogen findes sikkert endnu i nogle hjem på egnen som et kært minde om en svunden tid.

Marius Dahl døde i 1982 som 94-årig.

Kilder: Udover Marius Dahls erindringer: Heino Wessel Hansen

På Lager har vi til Damer
pænt Udvalg i Jumbors, Kardigans
samt lange og korte Trøjer. Strømper
opmaskes. Stofknapper fra Dag til Dag.
Henry V. Theil, Havndal
Telefon 12

Manufakturhandler Henry V. Theil kom sammen med sin hustru Anna Theil til Havndal i 1936, hvor han overtog frk. Oline Bengtsens manufakturforretning på Hovedgaden. Nuværende adresse er Østerbro 13A.

Henry V. Theil, der var født i 1894, stammede fra Ålborg og efter sin læretid i Vrå fik hans først forretning i Ålborg, derefter i Mariager og Kongerslev inden han kom til Havndal. Han var kendt som en dygtig forretningsmand, der havde indsigt i mange ting, og hans arbejdskraft var anvendt i mange tillidshverv, bl.a. i den konservative vælgerforenings bestyrelse og i håndværkerforeningen, hvor han ydede en god indsats til gavn for sit parti såvel som for byen. Henry V. Theil drev forretningen indtil 1965.

Kilde: Randers Amtsavis 1950

I årene 1965-1975 ejede Mary og Peder Lindebjerg forretningen, som da fik navnet 'Uldjyden'.

Høker-Trine og Skrædder-Søren, Kastbjerg

Af Villads Andersen, Dalbyover 1993

I Hammershøj boede en skomager, der hed Christen Olesen Valdbjørn. Hans kone fødte ham den 19. januar 1830 en søn, der døbttes Johan Peter Christensen Valdbjørn. Han blev udlært snedker, og om det er ham, der 'forvilder sig' til Kastbjerg og træffer sin tilkommende, eller om det er hende, der har hentet snedkeren et eller andet sted, er ikke godt at vide, men gårdmand Claus Mikkelsens Mariane og snedkersvenden fra Hammershøj 'blev kjær i hinanden'. Hun var ca. 5 år ældre end han (født 18. februar 1825), og de giftede sig i Kastbjerg kirke den 7. juli 1854.

I ægteskabet med snedkeren fra Hammershøj fødtes 4 børn, heraf en datter **Inger Katrine Valdbjørn**, født 24. april 1864.

Det er denne datter, vi skal interessere os for. Hun blev oplært i vævningens kunst. Hendes fader, Johan Peter Christensen Valbjørn, døde den 2. juni 1877, idet han hængte sig på deres bopæl, der var Trudsholms skyttehus, hvor familien sad til leje. (Skyttehuset blev senere ved sammenlægning af nogle parceller fra Trudsholm til det, vi i dag kender som Skyttegården). Vi forlader nu denne tragiske hændelse og begiver os til Himmerland.

I Store Brøndum sad der hos husmand Søren Andersen, kaldet Væver, et ungt par til leje (indsiddere). Det var husmandens datter, Maren Sørensen, født i 1847, og hendes mand Jacob Pedersen, født i 1841. Parret blev gift den 11. november 1867, medens manden var tjenestekarl i Store Brøndum.

Lidt i god tid efter brylluppet, nemlig den 27. april 1868, fødtes en søn **Søren Pedersen**. Han må have været alvorligt syg som spæd, da han var hjemmedøbt 1 måned gammel den 31. maj og først fremstillet i kirken den 25. oktober.

Skrædderi blev hans fag. Det var ofte de lidt svagelige, der fik denne metier. Måske sygdommen i den spæde alder har præget ham. Vi skal senere se, at

han havde problemer med hovedet. Hans endeligt vidner just heller ikke om nogen stærk psyke.

Søren Pedersen kom til Kastbjerg og ernærede sig som skrædder, men hans hu stod nu vist ikke rigtig til denne næring. Han var efter sigende træt af at skulle lappe og sy knapper i Kastbjerg-bøndernes bukser.

Inger-Katrine Valdbjørn, kaldet **Høker-Trine**, boede sammen med sin moder i et lille hus på sydsiden af landevejen gennem Kastbjerg lige overfor sin morfars gård. Dette hus' historie skal vi høre om lidt senere.

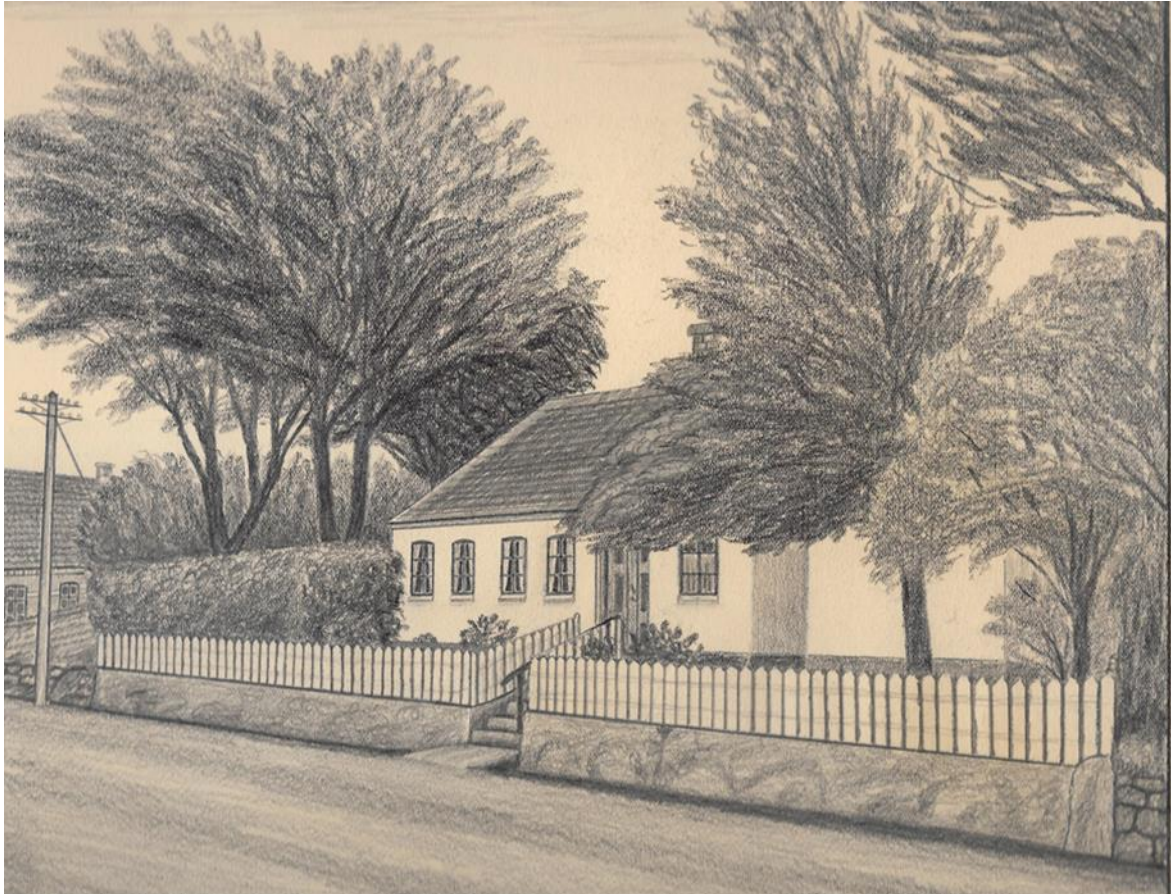
Skrædder-Søren, som blev Søren Pedersens øgenavn, da han kom til Kastbjerg, kastede sit kærlige blik på Høker-Trine, og sød musik opstod. Disse halvgamle ugifte mennesker, der havde fælles interesse i 'tekstilbranchen', besluttede sig for at 'slå pjalterne sammen'.

Den 25. november 1908 blev de gift i Kastbjerg kirke, og den ene forlover var Søren Pedersens far fra Store Brøndum, medens den anden var Mads Smed Jensen fra Kastbjerg, der boede i Jens Haslunds hus. (Trines far var som nævnt død 31 år før).

Ved giftermålet boede Søren på Kastbjerg mark, men det har ikke været muligt at stedfæste det nærmere, da han var lejer/indsidder, og Trine boede hos moderen og blev benævnt Høkerske, altså har hun heller ikke været beskæftiget ved sit fag som væverske. Moderen har nok også været høkerske. Søren flyttede sandsynligvis ind i huset hos de 2 enlige damer. Ved giftermålet var Trines mor 83 år, så hun har næppe været meget aktiv i forretningslivet.

Som vi senere skal se, gik Søren's interesser i ganske anden retning end lappeskrædderiet, så man kan vel ikke lastes for at få den tanke, at han har giftet sig lidt på beregning. Det var altså lettere at være 'jordemodermand'. På den anden side var Trine også ude over den første ungdom, ja, hun var vel ved at gå 'i frø'. Hun var 44 år, og hvis hun skulle opleve ægteskabets velsignelser, var tiden nu nok ved at være inde. Der er jo da slet ingen, der behøver at tro på 'den store kærlighed ved første blik' som eneste grundlag for et godt ægteskab. - På de tider var det nok også ofte den sunde fornuft,

der vejede mest, når man skulle indgå i den hellige ægtestand, og ikke de store hede følelser. De kunne da ske at komme senere. Frugter bar ægteskabet ikke. Trines alder var en naturlig hindring derfor. De fik dog noget at kaste deres kærlighed på.

Søren og Trines hus med forsamlingshuset til venstre

I det lille hus, der stort set ikke har ændret udseende i de mange år, boede de med deres elskede kat. Der var dengang stakit foran huset, og der var en stenpæl, som man kunne binde eventuelle heste til. Den står i dag bag huset som et minde.

Trine handlede med de almindelige høkerverer, og det fortælles, at kaffen var Hjersings kaffe fra Randers, datidens bedste! Der var bolsjer, 5-øreskager og tobak. En nulevende Kastbjerg-borger husker, at hun havde noget, der kaldtes vidunderkugler, nogle til 2 øre og nogle til 5 øre,

og havde hun ikke de små, huggede hun de store midt over, og de kostede så også kun 2 øre, altså tabte hun penge.

Trine var en statelig, kraftig dame, næsten altid med hvidt forklæde på. Hun var venlig mod børn. Kom der således børn ude fra marken, fik de oven i handelen et bolsje til at sutte på på vejen hjem. Det var næsten altid hende, der ekspederede, og man kunne godt komme ind efter lukketid gennem bagdøren.

Hun og Søren levede, så vidt det har kunnet oplyses, et harmonisk ægteskab. Søren var anset for lidt af en 'underlig snegl', der vist nok godt ville drille Trine lidt, ja, nogle gange gik det så vidt, at de kaldte ham 'et surt spektakel'.

Deres eneste 'barn' var en kæmpestor fed kat. Den var frygtelig forkælet, f.eks. lå den midt på bordet, når der skulle spises, og fik sine godbidder, fortæller en Kastbjerg-borger. En anden fortæller, at den havde sit eget lille bord ved vinduet, hvor dens mad serveredes. Når måltidet var slut, sagde Søren: Tak for mad, Trine, og Trine svarede: Ja, tak for mad, Søren. – Én af dem sagde så: Å hva' sejer do så, bette mis? – Nåh, det var da godt, bette mis.

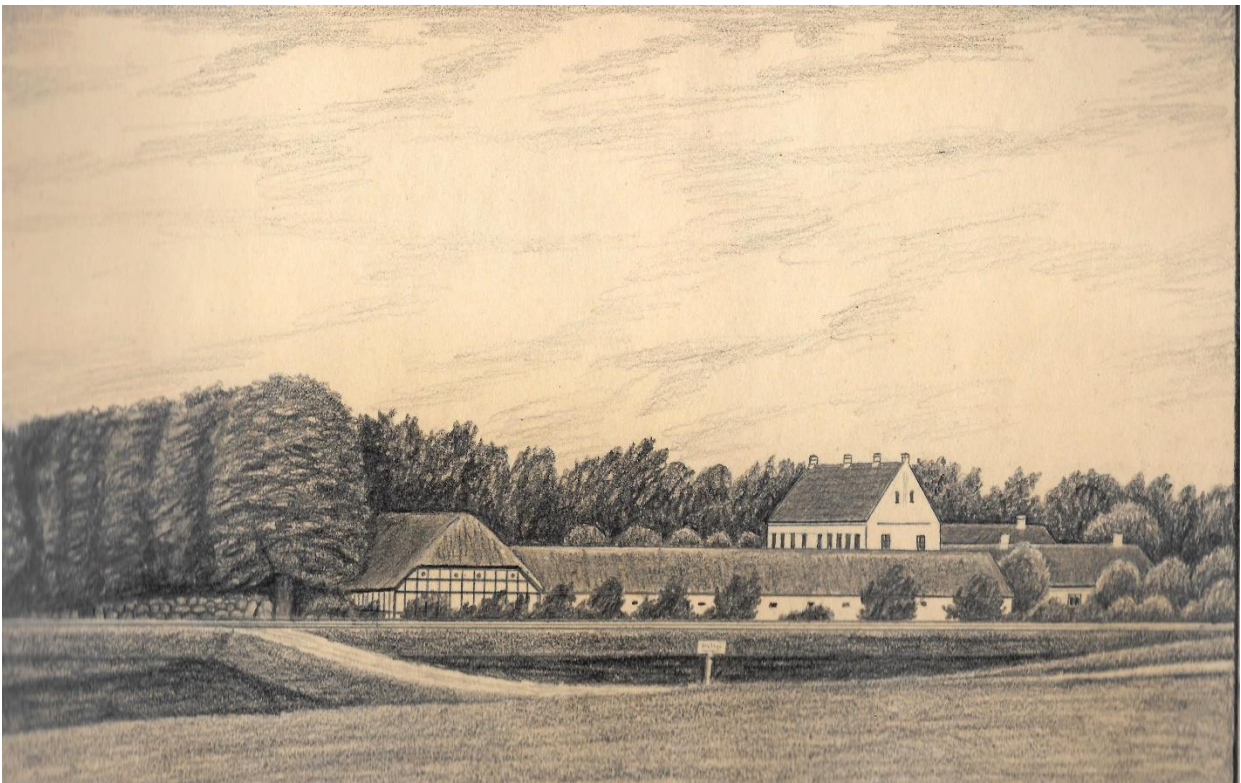

Søren med katten 1930

Søren og Trine **gik** ofte til Mariager. De gik altid ude i græsset i vejsiden bagefter hinanden. Med et skævt smil fortæller man, at det nok var, fordi det så sled mindre på træskoene, men den rigtige forklaring er nok givet af en Ejner Olsen, der selv har spadseret sammen med Søren, som da fortalte ledsageren, at det 'knasede så'en i hovedet', når han gik på gruset med træskoene på.

Søren havde altid sin lange pibe i munden på disse spadsereture. Hvad deres ærinde i Mariager var, kan vi kun gætte på. Det må have været af forretningsmæssig art, for de havde ingen familie der.

Trudsholm

Søren havde en kunstnerisk åre. Han lavede en masse tegninger af gårde og huse i hele Ommersyssel samt fra hjemegnen Store Brøndum i Himmerland. Desuden lavede han mange tegninger af prospektkort fra Illustreret Tidende og lign. - Der findes enkelte malerier malet på krydsfinér. Han brugte nogle

meget grelle farver, og stilen var udpræget naivistisk. På egnsarkivet i Havndal findes et større maleri af Trudsholm, og jeg er i besiddelse af et mindre maleri fra den sydlige indkørsel til Udbyneder.

Man plejede ikke meget selskabelig omgang med folk i Kastbjerg, men en enkelt familie, der boede lige på den anden side af gaden, besøgte de dog jævnligt, også efter at denne familie var flyttet ud på Thorshede. Det var forældrene til Henry Andersen, der nu bor som pensionist i Kastbjerg (1993).

Om Sørenskrædderi hører man ikke så meget. Han havde jo heller ikke lyst til det, og hvis man kunne leve af Trines høkerforretning, var der jo heller ingen grund til at 'sidde og lappe Kastbjerg-bøndernes beskidte bowser', som han skulle have sagt.

Søren var altid velklædt og 'ren å pæn i tøj', men om det så var Trines skyld eller hans skrædderopdragelse, ved vi ikke.

I huset i Kastbjerg findes endnu på et loftsværelse et par større malerier på en skråvæg. Motiverne er sikkert fantasi, for det er noget med slotte og store parker med søer. Disse malerier er pietetsfuldt sammen med et relief i cement fra udhuset bevaret af husets nuværende ejer, Egon Velling (1993).

I Henry Andersens hjem i Kastbjerg er der i dag 2 malerier (også 1993). Et der er malet ude fra engene, og som viser byen set fra nord. Det andet er af Henry Andersens barndomshjem på den anden side af gaden.

I Søren Pedersens skitsebøger, der nu findes på Havndal Egnarkiv, er der mange skitser af landbrugsejendomme, hvor han har skrevet noget om taget, noget om eventuelt bindingsværk o.s.v. Desuden er der anført, hvor mange styk, der skulle laves. Han havde tilsyneladende 3 størrelser, man kunne vælge imellem. Jeg forestiller mig Søren cyklende/gående rundt i omegnen, hvor han så har tilbudt at lave en tegning eller et maleri af ejendommen, hvorefter han er kørt hjem til Kastbjerg og har fintegnet eller malet ejendommen efter skitserne. Han har da givetvis beregnet sig et honorar derfor.

Søren og Trine i deres idylliske have

I den velplejede have syd for huset fandtes mange skulpturer af forskellig størrelse. En større figur skulle således forestille general Schleppegrell, fortæller man i Kastbjerg let smilende. Han havde også fremstillet en model af borgen Spøttrup med indlagt lys. Modellen var vist de kendte papmodeller i Familie Journalen. Han havde nogle fuglehuse kunstfærdigt fremstillet af træ med et slotslignende udseende og med flere 'fuglelejligheder' i. Det menes også, at han udskar fugle i træ og bemalede dem.

Et havebassin i den relativt store have syd for huset er bevaret. I 1931 byggede Søren et lille havehus af træ og heri findes også nogle malerier. Huset findes endnu (1993) helt uændret, og den nuværende ejer hæger om det.

Sørens forhold til beboerne i Kastbjerg var nok ikke det allerbedste. Man betegnede ham som 'noget af en original', måske lidt surladen. Hans læge var doktor Bremholm Rasmussen, Dalbyover, og til ham skulle han have foræret sine skitsebøger med ordene: Dem ska' de Kåsbjær-bønder itt ha'.

Doktor Rasmussen overlod ved sin fratræden i Dalbyover skitsebøgerne til Nørhald Egnarkiv – senere er de kommet til Havndal Egnarkiv.

Hus på nordsiden af vejen gennem Kastbjerg 1921

Søren fik et tragisk endeligt. Han hængte sig i det lille udhus vest for beboelseshuset. Man fortæller – fra flere kilder – at han havde prøvet på det flere gange, men han stillede altid sin stok udenfor huset, så Trine kunne se den og komme og 'redde' ham i tide – regnede han med, men en dag var Trine faldet i for tung søvn og opdagede ikke stokken udenfor døren, og hun kom for sent. En nabo fandt ham og skar ham ned. Ak ja.

Trine fortsatte sit virke som høker, men på sine gamle dage gav hun en familie fribolig i huset mod, at de passede hende. Efter hendes død – beretter et øjenvidne – blev hendes og Søren's ejendele solgt på auktion. Man kom

med 'morsomme' bemærkninger, da turen kom til Trines store bukser. Det følte man var meget pinligt, for Trine var en afholdt kone i Kastbjerg, som det var uanstændigt at lave grin med efter hendes død.

Kastbjerg Mølle

Søren Pedersens tegninger og malerier hænger sikkert endnu i mange hjem, eller findes måske gemt væk på loftet. Farverne vil mange betegne som forkerte og har måske af den grund ikke billederne hængende fremme som sofastykker. De er alle i nederste venstre hjørne mærket S.P. og så i reglen et årstal.

Jeg har her forsøgt at give et billede af et par personer fra Kastbjerg, der ligesom ikke var 'som folk er flest'.

Villads Andersen levede fra 1926 til 2006.

Hvem var Karl Poulsen?

Karl Poulsen levede fra 1880 til 1956. Han blev født i Klattrup og boede i mange år på en ejendom i Gildhøj sammen med sine to brødre, Jens og Marius. Ejendommen findes ikke mere.

Karl Poulsen ernærede sig som murer, og det fortælles, at han kom cyklende til Havndal med en trækasse på bagagebæreren. Heri havde han alt sit nødvendige udstyr, snor og murerske m.m. Til at begynde med havde han også mursten med på sin cykel. Efterhånden fik han dog materialerne bragt.

Han begyndte at bygge huse i Havndal i 1920'erne på vejen, der kom til at gå fra Hovedgaden i den østlige ende af byen op mod nuværende Rolighedsvej. På det tidspunkt dog ikke gennemført der til.

Det menes, at han byggede Østerbro 52 (på hjørnet) i 1926 og Karl Poulsensvej 1 i 1928. Med større sikkerhed fortælles det, at han i årene 1934-1939 byggede Karl Poulsensvej 3, 5, 7 og 9.

Selv efter ombygning/ændring i årenes løb kan man sagtens se, at byggestilen er ens for husene.

Noget af en bedrift på den tid har det været. I sine ældre år boede han selv i huset, som senere fik adressen Karl Poulsensvej 9. Vejen havde dengang ikke noget navn, og den sluttede netop ved nr. 9.

Jens, Marius og Karl Poulsen på Gildhøj

Vejen blev i 1960'erne ført igennem til Rolighedsvej for at give adgang til nye udstykninger og til den påtænkte børnehave, som blev indviet i 1971.

Karl Poulsen nåede ikke at opleve at få vejen opkaldt efter sig, da han som nævnt døde i 1956.

Huset i Sandgraven i Udbyneder

Det følgende er historien om et hus – et ganske almindeligt gammelt bondehus med bindingsværk og stråtag. Noget af historien om dette hus kendes af flere forskellige grunde. Dels er huset bygget på et mærkeligt sted - af en usædvanlig mand med en stærk virketrang. Dels har der i huset boet personer, som ikke var helt almindelige, og endelig har en meget speciel kendt dansk forfatter, nemlig Gustav Wied, hørt om, hvad der fortæltes på egnen om mærkelige hændelser. Han har brygget videre på disse beretninger og nedfældet dem i romanen 'Slægten', som for nogle år siden blev filmatiseret. Huset og nogle af dets beboere er omtalt i romanen.

Historien går mere end 200 år tilbage i tiden

I 1787 blev der i Seest ved Kolding født en gårdmandssøn, som fik navnet Jens Nielsen. Han var ganske overordentlig begavet. Han fik i 1822 i en alder af 35 år embedet som degn i Udbyneder. Hvad han har lavet indtil da, vides ikke.

Hans forgænger i embedet, Peder Larsen Kragh, var død samme år i en alder af 29 år – fra en ung kone på 26 år med 2 helt små børn, Johanne (1820-1913) og Mads (1821-1889). Enken hed Ida Charlotte Sophie og var med disse 3 navne opkaldt efter de 3 døtre på den nærliggende herregård Overgaard, hvor hendes far var herskabskusk og hendes mor kammerjomfru.

I en alder af 6 år mistede hun sin far ved en kørselsulykke, men forældrene var så velanskrevne, at moderen fortsatte med at gøre tjeneste og bo på Overgaard, hvor pigen fik en god opvækst. Livet igennem vedblev hun med at have en nær kontakt til herskabet på Overgaard.

Som skik var dengang, giftede den nye degn, Jens Nielsen, sig med enken og sammen fik de 4 børn, Peder, Mathias, Niels og Clara. Den førstfødte, Johanne, blev ældst af de 6 børn.

Jens Nielsen har efter beretningerne været en striks og håndfast lærer, vel som tiden krævede det. Han var meget alsidig og meget aktiv. Var musikalsk og kunne selv lave instrumenter og lede et lille orkester. Han havde sans for mekanik og kunne lave ure. Han morede sig med at støbe en lille bronzekanon, som blev anvendt til at skyde salut ved festlige lejligheder. Han lavede billedskærerarbejder i træ, tegnede og var en dygtig jæger.

Jens Nielsen havde stor lyst til have dyrkning og i udpræget grad sans for byggeri, hvilket vil fremgå af det følgende.

Som noget sjældent på den tid foretog han flere rejser til sydlige himmelstrøg og hjembragte frø og stiklinger af fremmedartede planter. Disse planter kunne han få til at gro i sin have.

Skolen var dengang underlagt kirken, og degnen skulle rette sig efter præsten, men det kneb. Pastor Bie (præst i Udbyneder 1808-1858), var ikke tilfreds med, at degnen nu og da tog det lidt let med undervisningen i de traditionelle fag dansk, regning, bibelshistorie og skrivning, men præsten kunne ikke 'styre' degnen, som var afholdt af børn og bønder. Børnene kunne godt lide ham, fordi han også havde andet i hovedet end almindelig skolegang. Ofte forlod degn og børn skolestuen og gik ud i naturen.

Lige så lidt som præsten kunne lide degnen, lige så sandsynligt er det, at lærer Nielsen, hvis han havde levet i dag, ville være meget påskønnet som en moderne lærer med sans for en livsnær og relevant undervisning.

Degnen havde det godt med bønderne. Det ved man, fordi han fik dem til at overdrage sig **en nedlagt sandgrav i den nordlige ende af landsbyen**. Der var ikke så meget mere sand at grave, og der har ikke set godt ud, og mon han overhovedet har givet noget for den gølge sandgrav. Han fik skøde på sandgraven 30. december 1835 i en alder af 48 år.

Lærer Nielsen havde fantasi og visioner, og frem for alt den fornødne energi.

Han gik i gang med at planere den gamle sandgrav, som var gravet ind i byens nordre mark. Han fik lavet et helt plant område på knap en halv tønde land, omgivet af høje skrænter, som i en stor U-formet bue skrånede ned mod den plads, hvorpå han ville bygge sit hus. Hele dette arbejde blev foretaget med skovl, spade, trillebør og måske en lånt hestevogn.

Noget muldjord fik han ved bøndernes velvilje fra de nærliggende marker. Børnene hjalp ham – sikkert i skoletimerne – med at grave huller i skrænterne. Disse blev fyldt med muld og heri plantede han de vækster, der var hentet hjem fra rejser sydpå. På skrænten, der vender mod nord, satte han planter, som var hentet hjem fra Norge og Sverige.

Lærerfamilien havde en degnebolig ved skolen med et stykke jord til, og her voksede børnene op. Da der var gået nogle år, begyndte Jens Nielsen at bygge det hus, han engang skulle have som bolig, når han skulle fratræde sit embede.

Huset er bygget på meget solide fundamenter bestående af store kvadresten hele vejen rundt. Hvordan degnen har fået fat på disse store tunge granitblokke, kan man undre sig over. En sandsynlig forklaring er, at degnefamilien havde en god kontakt til Overgaard, hvor konen var født og opvokset. Degnen har sikkert fået hjælp herfra til transport af granitblokkene, og mon ikke disse blokke stammede fra Overgaard?

Hus og have – skabt i den golde sandgrav – gjorde indtryk ved stor skønhed. Det var nøje planlagt alt sammen. Der var næppe nogen arkitekttegning over hus og have, men Jens Nielsen havde forinden lavet en farvelagt tegning af huset.

Resultatet blev så smukt, at den gode degn fik tildelt Det Kongelige Landhusholdningsselskabs sølvbæger for *at have skabt et lille paradis i en gold sandgrav*.

Enkefruen på Overgaard fandt så stort behag i det lille idylliske hus, at hun meget gerne ville købe det, men det var nu bygget til degnen og hans frue og de flyttede ind engang i 1850'erne for at nyde deres otium.

Huset i sandgraven i Udbyneder ca. 1855

Fra højre ses Jens Nielsen, hustruen Ida Charlotte Sophie, døvstum tjenestepige samt ukendt person

Måske har huset været taget i brug forinden. Måske har det været beboet af nogle af børnene, da de blev voksne, men det vides ikke.

Degnen havde også bygget et hus til sønnen Mathias, der var udlært som skomager. Dette hus blev bygget lige nord for sandgraven, og der blev købt lidt jord til. Senere mere endnu, så der blev mulighed for landbrug. Da der var gået nogle år, flyttede det gamle degnepar ind hos sønnen Mathias.

Enkefru von Arenstorff fra Overgaard var raget uklar med sin søn efter dennes giftermål, og hun købte nu huset i sandgraven og flyttede ind sammen med sin døvstumme tjenestepige.

Dette er omtalt i Gustav Wied's roman 'Slægten', som blev skrevet efter, at Gustav Wied havde været huslærer på Overgaard i 1883. Forfatteren har ikke kendt degnefamilien, for de to gamle døde begge i 1876, hun 81 og han 89 år gammel.

Enkefruen blev ikke boende længe i huset, men episoder fra dette ophold er omtalt i romanen, selvom man nok ikke skal tage alt for pålydende i Gustav Wied's version. Dog i overensstemmelse med roman og film flytter enken tilbage til Overgaard.

Der knytter sig en mærkværdig klausul til huset, idet der i begyndelsen af det 19. århundrede blev givet vejret op til huset. Klausulen gælder i 1000 år mod at betale 1 sølvmark om året.

Huset hørte til Overgaard indtil 1877, hvor det fik en særlig funktion.

Sådan så huset i sandgraven ud ca. 1991

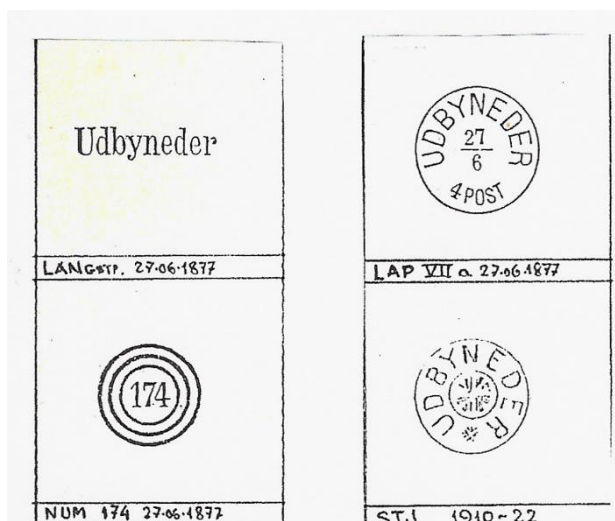
På foranledning af en del beboere på egnen, anført af godsejer Frederik von Arenstorff fra Overgaard og godsejer H.H. Jørgensen fra Fuglsø, og med velvilje fra postmesteren i Randers, blev der oprettet et

Posthus i Udbyneder

Den 1. juli 1877 blev der oprettet en mindre, selvstændig regnskabsførende postekspedition, netop i huset i sandgraven. Den skulle stå i forbindelse med Randers postkontor og Jydske-Jernbane-Postkontor. En selvstændig regnskabsførende postekspedition kunne udføre nøjagtig de samme forretninger som et postkontor. Der var vist kun den forskel, at en postmester fik mere i løn end en postekspeditør.

Bortset fra lokalpost og distriktspost skulle al post til og fra Udbyneder postekspedition sendes via Randers. Forbindelsen blev varetaget med hestevogn 3 gange om ugen. Udover forbindelsen med Randers udgik der kun én anden kørende landpost i distriktet til forskellige udvekslingssteder.

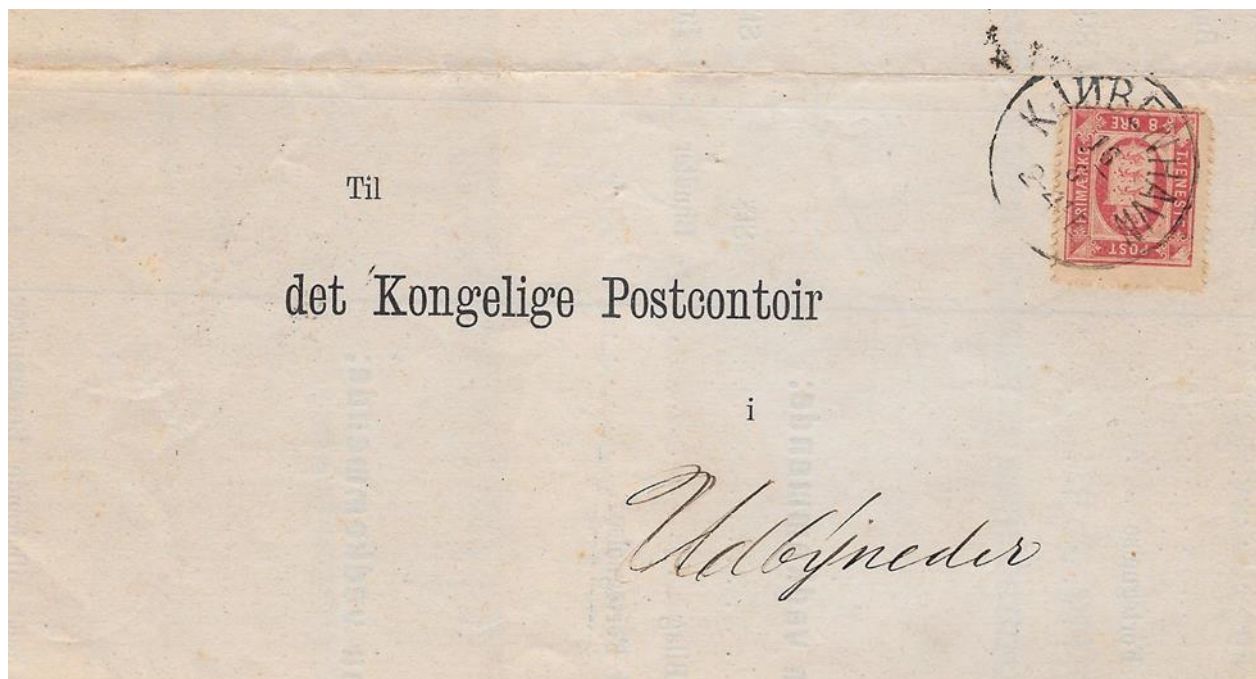
Den første postekspeditør var *Niels Stubberup Nielssen*, men selvom Nielsen er et kendt navn, er det tvivlsomt, om han var i familie med den nu afdøde degn.

Ovennævnte stempler: Langstempel, nummerstempel, lapidarstempel og stjernestempel blev anvendt på Postkontoret i årene 1877-1922.

Hver måned skulle postekspeditøren indsende regnskab til Postvæsenets Revisionscontoir under Finansministeriets andet Revisionsdepartement. F.eks. fremsendte Udbynder Postekspedition den 14de Maj 1880 Regnskabssager for April Maaned d.A.

Kuverten med godkendelsen af det indsendte materiale så sådan ud:

På den tid blev der anlagt jernbane fra Randers til Hadsund. Banen gik lige gennem Udbynder-Kastbjerg kommune, men ikke gennem nogen af de to byer. Midt mellem dem anlagde man jernbanestationen Havndal. Dette er grunden til, at Havndal blev den betydningsfulde by i kommunen. Fra den 10. oktober 1883, da Randers-Hadsundbanen åbnedes, blev postekspeditionen flyttet til Havndal station. Niels Stubberup Nielsen flyttede med og blev den første stationsforstander - og samtidig postekspeditør.

Det fik stor betydning for Havndal, at stationsforstander og postekspeditør var én og samme person. Derved blev stationen også postekspedition, og landpostruterne kom til at udgå herfra. Desuden ophørte den hidtidige

kørende landpost mellem Randers og Udbyhøj, og der blev i stedet oprettet en kørende landpost mellem Havndal og Udbyhøj.

Niels Stubberup Nielssen var den, der både stod for toggangen og posten, indtil han i 1900 blev postmester i Hobro.

Stenkildevej 9, Udbyneder i 2017

I Udbyneder blev der nu oprettet et brevsamlingssted i huset Stenkildevej 9 med skolelærer *Rasmus Møller Sidenius* som brevsamler. Han døde den 22. august 1892 og blev efterfulgt af enken *Johanne Sidenius*, som var brevsamler indtil brevsamlingsstedets nedlæggelse den 30. april 1922.

*Kilder: Udateret skrift om Huset i Sandgraven, matr.nr. 15 b Udbyneder
Havndals historie gennem 125 år af Heino Wessel Hansen
Lilian Christensens private arkiv*

Vil du vide mere om egnen og befolkningen, er du velkommen til at besøge:

HAVNDAL EGNSARKIV

Udbyneder - Kastbjerg Sogne
Vesterbro 1, 8970 Havndal
Tlf. 86 47 10 13

e-mail : havndal.egnsarkiv@mail.tele.dk
www.havndalegnsarkiv.dk

Find os også på

Vi har åbent hver torsdag fra
kl. 14 til 17 eller efter aftale.

Bestyrelse i Udbyneder-Kastbjerg Lokalhistorisk Forening:

Formand:	Inger Knudsen	86 47 00 59
Næstformand:	Kirsten Bugge	86 47 05 03
Kasserer :	Erik Bækgaard	86 47 04 21
Sekretær :	Kirsten Metzker	86 47 03 96
	Lilian Christensen	86 47 05 20